

Оксана Каліщук

Українсько-польські відносини у роки другої світової війни у шкільних підручниках України і Польщі

Не секрет, що історія, як комплекс знань, може існувати у різних формах – чи то випадкові уривчасті уявлення про минуле окремих індивідів, чи як колективна пам'ять певної спільноти, чи як професійні знання, котрі претендують на глибоку осмислену репрезентацію й аналіз подій і явищ, які відбувалися у різні періоди й епохи буття тощо. Аксиоматичним нині уже стало твердження, що шкільні підручники історії створюють основу знань людини про ту чи іншу країну, її минуле та значення у світі, яку згодом у дорослому віці вона лише доповнює додатковими елементами.

Аксиоматичним стало уявлення про спільну історію України й українці та Польщі і поляків як непросту та суперечливу, наповнену драмою конфліктів (соціальних, конфесійних, міжнаціональних) і, водночас, взаємовпливами, взаємообмінами та взаємодопомогою. Так чи інак, усе це впливає на модерні міждержавні та міжнаціональні відносини, на той образ „іншого”, який нині панує в Україні щодо поляків і у Польщі щодо українців відповідно. Знову ж, не секрет – одним із шляхів його конструювання є шкільні підручники¹. І надважливим видається, щоб дискурс конфліктів, який панував донедавна змінив наратив взаєморозуміння, взаємоповаги та взаємодопомоги.

¹ В. Середа, Вплив польських та українських шкільних підручників з історії на формування польсько-українських стереотипів, „Вісник Львівського університету. Серія історична” 2000, вип. 35–36, с. 387–399; *eadem*, Конструювання образу іншого та історичної ідентичності в Україні і Польщі: порівняльно-текстуальний аналіз шкільних підручників з історії, [w:] Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: зб. наук. пр., Харків 2003, с. 270–276.

Вкажемо, що українсько-польські взаємини на сторінках підручників та узагальнюючих видань з історії України уже аналізували Зоя Баран², Світлана Батуріна³, Влодзімеж Бонусяк⁴, Олександр Гаврилюк⁵, Тереса Мареш⁶, Вікторія Середа⁷, Павел Юсько⁸, Агнешка Ячинська⁹.

До найдражливіших сторінок спільної українсько-польської історії належать події Другої світової війни, які в Україні отримали назву Волинська трагедія, а у Польщі Волинська різанина, Волинський злочин, геноцид. До слова, ці термінологічні й смислові суперечки були перенесені й на сторінки українських та польських підручників. І уже цей термінологічний ряд вказує на відмінності сприйняття подій 80-річної давнини.

Шкільні підручники

У підручниках і посібниках, що з'явилися у перші роки незалежності¹⁰ (та й пізніше¹¹), матеріал про національні аспекти польсько-українських відносин 1940-х років (програмні засади сторін щодо національної політики та їх практичне втілення, ставлення до національно-державницьких прагнень

² З. Баран, Проблеми українсько-польських відносин міжвоєнного періоду в шкільних та вузівських підручниках і посібниках України. [w:] *Polska i Ukraina w podręcznikach szkolnych i akademickich*, red. W. Bonusiak, Rzeszów 2002, s. 32–46.

³ С. Батуріна, Українсько-польські взаємини на сторінках підручників з історії України, „Історіографічне дослідження в Україні” 2019, вип. 30, с. 188–212; *eadem*, Українська минувшина в польських підручниках історії, „Інтермарум” 2017, № 4.

⁴ W. Bonusiak, *Stosunki polsko-ukraińskie podczas drugiej wojny światowej w najnowszych ukraińskich podręcznikach historii do szkół wyższych*, [w:] *ibidem*, s. 92–102.

⁵ О. Гаврилюк, Національні аспекти польсько-українських стосунків 1940-х років у вузівських підручниках України, [w:] *ibidem*, *op. cit.*, s. 47–53.

⁶ T. Maresz, *Wspólne dzieje dwóch narodów a ich prezentacja we współczesnych polskich i ukraińskich podręcznikach do historii*, [w:] *Polska–Europa – świat w szkolnych podręcznikach historii: zbiór studiów*, red. S. Roszak, M. Strzelecka, A. Wieczorek, Toruń 2008, s. 272–280.

⁷ В. Середа, Вплив польських та українських..., *op. cit.*, с. 387–398; *eadem*, Конструювання образу іншого..., *op. cit.*, с. 270–276.

⁸ P. Juško, *Ludobójstwo ludności polskiej na Wołyniu i w Galicji Wschodniej w opinii historiografii polskiej i ukraińskiej oraz na łamach współczesnych podręczników do nauczania historii. Zarys problematyki*, [w:] *Zagłada Polaków na kresach II Rzeczypospolitej. Stosunki polsko-ukraińskie w latach 1939–1945: Materiały pomocnicze do nauczania historii Polski XX wieku*, red. E. Juško, Tarnów 2008, s. 109–120.

⁹ A. Jacyńska, *Stosunki polsko-ukraińskie w latach 1939–1948 w polskich podręcznikach szkolnych*, [w:] *Antypolska akcja OUN-UPA 1943–1944: fakty i interpretacje*, red. nauk. G. Motyka i D. Libionka, Warszawa 2003, s. 147–156.

¹⁰ Як приклад можемо назвати: О. Бойко, Історія України у ХХ столітті. 20-ті – 90-ті роки: Навчальний посібник для студентів, Ніжин 1994; Історія України: Курс лекцій у двох книгах: Навчальний посібник для студентів вузів, кн. 2: ХХ століття, Київ 1992.

¹¹ Див.: ред., Г.Д. Казьмирчук, Історія України: підручник, Київ 2009; Історія України: підручник для студентів неісторичних спеціальностей вищих навчальних закладів, ред., М.І. Бушин, О.І. Гуржий, Черкаси 2016.

протилегної сторони, визнання або невизнання її права на існування як окремого народу та ін.) або взагалі не поміщений, або подається лише кількома реченнями. На підтвердження можемо навести підручник для 11 класу Олени Пометун та Нестора Гупана, де про український національно-визвольний рух та його протистояння з польською стороною вказано лишень: «Лідери ОУН стверджували, що німці рано чи пізно підуть з України й треба завчасно підготуватися до боротьби ворогами, які залишаться, а це, насамперед, радянська влада та польський націоналістичний рух»¹². А наступний абзац починається із твердження про 1944 р. і радянську владу як основного ворога у боротьбі за майбутню самостійну українську державу (таким чином, уникнувши теми Волинської трагедії). 2010 р. у проєкті нової Концепції викладання історії в Україні першочерговим завданням шкільної історії уже було визначено об'єктивне висвітлення „темних сторінок” минулого (зокрема, Волинської трагедії 1943–1944 рр.)¹³.

Українська дослідниця Світлана Батуріна твердить, що картина українсько-польських взаємин у вітчизняних підручниках постає у вигляді перманентних конфліктів, які змінюють один одного впродовж століть (від боротьби за Червенські гради у середньовіччі й до операції „Вісла” 1947 р.), а самі сюжети про конфлікти подаються як єдиний варіант відносин між народами, а відтак створюється враження засадничої ворожості між українцями / Україною та поляками / Польщею за відсутності іншої альтернативи¹⁴. Не випадково інша авторка, Юлія Малієнко, після аналізу праць та практики навчання історії в 10–11 класах серед чинників ускладнення реалізації полікультурного підходу і конструювання відповідного змісту підручників виокремлює як одну із контроверсійних тем, які мають відголоски у сьогоденні, волинську трагедію¹⁵.

У підручниках трагічні події 1943 р. на Волині, котрі „кинули на довгі роки тінь на польсько-українські стосунки”¹⁶, не обійдено увагою. Водночас, волинські події описані лише побіжно, констатуючи факт протистояння сам по собі, а у рішеннях польсько-української комісії експертів з удосконалення змісту

¹² О. Пометун, Н. Гупан, *Історія України: Підручник для 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів (рівень стандарту, академічний рівень)*, Харків 2012, с. 49.

¹³ Шкільні підручники з історії України як чинник формування історичної пам'яті молоді. Аналітична записка, <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/shkilni-pidruchniki-z-istorii-ukraini-yak-chinnik-formuvannya>

¹⁴ Світлана Батуріна, *Українсько-польські взаємини...*, *op. cit.*, с. 207.

¹⁵ Юлія Малієнко, *Полікультурні аспекти змісту підручників з історії для 10–11 класів*, „Проблеми сучасного підручника” 2020, вип. 24, с. 125.

¹⁶ W. Kalwat, P. Szlanta, A. Zawistowski, *Historia. Podręcznik klasa 8. Szkoła podstawowa*, Warszawa 2018, s. 70.

підручників стверджено, що у деяких підручниках у описах Другої світової війни є брак інформації про такі події як волинська різанина чи діяльність підрозділів польського підземелля¹⁷. Так, у підручнику „Історія для кожного”, автори написали, що поляки у часі Другої світової війни були піддані німецькій та радянській екстермінації та були жертвами агресії з боку українців¹⁸. Павел Юсько у своєму дослідженні взагалі висловлює тезу про те, що означені події в сучасних підручниках навмисне маргіналізуються, однак допоки учні не будуть знати про злочини ОУН і УПА на Волині, доти маємо підстави не покоїтися майбутнім українсько-польських взаємин¹⁹.

Відзначаючи набір причин, що призвів до трагічного фіналу, символами якого стали тисячі загиблих й цілком винищені села, автори одного із підручників усе ж зазначили, що „історична і реальна справедливість, яка була на боці українців, зіткнулася із непоступливістю польських мешканців краю, які подібно уважали ці терени своєю батьківщиною”²⁰. В тексті одного з підручників зазначено, що конфлікти, подібні волинському, під час війни мали місце, хоч у неспівмірних масштабах та не з такими наслідками, між поляками та білорусами, поляками та литовцями²¹.

«Rzeź wołyńska. Ukraińcy zamieszkujący ziemie polskie przyjęli niemiecką okupację z nadzieją na utworzenie własnego państwa. Niemcy jednak nie zamierzali do tego dopuścić z czasem aresztowali liderów ukraińskich nacjonalistów, w tym Stepana Banderego.

Pod koniec 1942 r. ukraińscy nacjonaści założyli Ukraińską Powstańczą Armię (UPA). Jej członków nazywano od nazwiska ich przywódcy banderowcami. Celem UPA było stworzenie niepodległego państwa ukraińskiego. Formacja ta dążyła do pozbycia się innych narodowości z terenów uznawanych przez nią za ukraińskie. Dlatego w lutym 1943 r. na Wołyniu zaczęła organizować czystki etniczne. Członkowie UPA oraz podburzona przez nich ukraińska ludność wymordowali mieszkających tam Polaków – starców, kobiety i dzieci, często w niezwykle brutalny sposób.

¹⁷ Ministerstwo Edukacji i Nauki. Polsko-Ukraińska Komisja Ekspertów. Protokół XXI posiedzenia Polsko-Ukraińskiej Komisji Ekspertów do spraw doskonalenia treści podręczników.

¹⁸ E. Wipszycka, H. Malinowska, A. Malinowski, W. Mędrzecki, *Historia dla każdego*, t. 2, wyd. 2, Warszawa 2003, s. 161.

¹⁹ P. Juško, *Ludobójstwo ludności polskiej na Wołyniu i w Galicji Wschodniej w opinii historiografii polskiej i ukraińskiej oraz na łamach współczesnych podręczników do nauczania historii. Zarys problematyki*, [w:] *Zagłada Polaków na kresach II Rzeczypospolitej...*, op. cit., s. 109–110.

²⁰ A.L. Szczesniak, *Polska i świat. Wspólne dziedzictwo. Podręcznik dla III klasy gimnazjum*, Radom 2001, s. 262.

²¹ A. Zielińska, R. Śniegocki, *Wczoraj i dziś. Podręcznik do historii dla klasy ósmej szkoły podstawowej*, Warszawa 2018, s. 74.

Kulminacja ataków UPA, określanych dziś jako rzeź wołyńska, nastąpiła latem 1943 r. W tzw. krwawą niedzielę, 11 lipca 1943 r., Ukraińcy otoczyli i wymordowali ludność ok. 100 polskich wsi. Wydarzenie to zapoczątkowało wielotygodniowe walki z polskimi oddziałami samoobrony, które powstały, by zwalczać banderowców. Rok później UPA powtórzyła swoją akcję w Galicji Wschodniej. Ocenia się, że w zbrodni ludobójstwa na Kresach Wschodnich z rąk ukraińskich nacjonalistów ogółem zginęło ok. 100 tys. Polaków, a ok. 300 tys. zostało zmuszonych do ucieczki».

Нещодавно міністерство освіти та Інститут національної пам'яті запропонували українським учням 8 класів, які навчаються у Польщі, „Путівник з історії Польщі”²². Текст підготовлений ще 2016 р. до Світових днів молоді, перекладений на іноземні мови, а нині був запропонований учням з України, щоб „допомогти біженцям, які знайшли притулок у нашому краї, пізнати й зрозуміти історію Польщі”²³. Однак, його текст викликав і викликає чимало застережень. Серед суперечливих фрагментів – виклад волинських подій: „У 1943–1944 рр. на території окупованих німцями Волині та Східної Галичини українці з Української Повстанської Армії, побачивши результативність фізичного знищення людей, якими займалися німці, розпочали систематично знищувати поляків на Волині. У цій людинобивчій акції було знищено понад 100 тисяч поляків. Її метою було за короткий час ліквідувати польське населення у цих регіонах”²⁴. Тут ми можемо, на думку експертів, висловити щонайменше три застереження. Передовсім, сам виклад – чим аргументоване твердження про перейняття УПА німецького досвіду знищення людей; по-друге, викликає застереження момент публікації (в умовах російсько-української війни); і по-третє, це цільова аудиторія – учні (за умов, коли тривають дискусію у фаховому середовищі).

В українських підручниках ми маємо відмінну візію подій, де в центрі конфлікту між українцями та поляками є далеко не Волинь. «Воєнні дії „проти всіх” в умовах Другої світової війни загострили проблему українсько-польських відносин. Ще в 1941 р. розпочалися терористичні акції польської Армії Крайової (АК) проти українського населення Холмщини і Підляшшя. Згодом вони перекинулися на Галичину і Волинь. АК намагалася контролювати землі, втрачені Польщею 1939 р на допомогу. У 1943–1944 рр. частини АК за допомогою польської поліції і добровольчих загонів із місцевого населення знищили

²² Л. Камінський, М. Каркуць, Путівник з історії Польщі, Варшава 2022, с. 96.

²³ P. Nodzyńska, K. Słowik, *Polscy święci i rzeź wołyńska w podręczniku dla ukraińskich uczniów. Nauczyciele: Zły adresat, zły czas i wcale nie prawda*, <https://wyborcza.pl/7,75398,28429147,historia-polski-po-ukrainsku-od-ipn-i-czarnka-czyli-prawda.html>

²⁴ Л. Камінський, М. Каркуць, Путівник з історії Польщі, *op. cit.*, с. 96.

тільки на Холмщині близько 5 тис. українців та спалили десятки сіл. На пропозиції командування УПА розпочати переговори та звернення митрополита А. Шептицького припинити винищення українців польські сили не відповіли. Военний спосіб розв'язання конфлікту призвів до збройної конфронтації. Наказом Р. Шухевича було створено Холмський фронт. Унаслідок трагічних подій обидва народи зазнали великих втрат, загинули тисячі мирних жителів краю»²⁵. У подібному руслі українсько-польське протистояння слід уважати схарактеризоване Олексієм Струкевичем: «Роки нацистської окупації характеризувалися загостренням відносин між українськими та польськими національно-визвольними силами. Після поразки у війні з Німеччиною в 1939 р., польські політичні та військові кола створили підпільну організацію Армію Крайову (АК) – військове формування руху Опору, підпорядковане еміграційному уряду В. Сікорського в Лондоні. Під час окупації на західноукраїнські землі почали прибувати діячі АК, щоб за підтримки місцевого польського населення створити підпільну мережу та військові формування. Своєю кінцевою метою вони визначили утримання західноукраїнських земель у складі відродженої Польської держави»²⁶. У подібному руслі трактовано волинські події у підручнику Віталія Власенка та Станіслава Кульчицького «Одним із найбільшніх епізодів українсько-польського конфлікту була Волинська трагедія 1943 р. Навесні 1943 р. Крайовий провід ОУН (б) на Волині ухвалив рішення про вигнання з Волині місцевих поляків. На той час українці становили до 80 % населення Волині, поляки – 15 %. Обґрунтуванням такого рішення стала потреба перешкодити планам польських політичних сил повернути повоєнній Польщі Західну Україну. Мала прихильників також ідея покарання місцевих поляків за співпрацю з гітлерівцями чи радянськими партизанами, тобто ідея відплати за кривди українцям. Тож дії УПА підтримувала частина місцевих українців. Спочатку акції українських повстанців були спрямовані проти польських співробітників гітлерівської адміністрації, та поступово вони поширилися також на польських селян. 11–13 липня 1943 р. стався виступ проти місцевих поляків. Загони УПА майже одночасно атакували десятки польських поселень. Польські партизанські загони та польська допоміжна поліція відповіли на події 11 липня масовими нападами на українські села»²⁷.

²⁵ В. Власов, С. Кульчицький, Історія України (рівень стандарту): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти, Київ 2018, с. 235.

²⁶ О. Струкевич, Історія України (рівень стандарту): підручник для 10 кл. закл. загальн. середн. освіти, Київ 2018, с. 210.

²⁷ В. Власов, С. Кульчицький, Історія України (рівень стандарту): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти, Київ 2018, с. 235.

Щодо українських підручників, то варто передовсім вказати, що ми спостерігаємо у них різночитання та відмінності трактування волинських подій. Так, початком українсько-польського конфлікту у роки Другої світової війни Віталій Власов і Станіслав Кульчицький, Наталія Сорочинська і Ольга Гісем, Олександр Гісем і Олександр Мартинюк вважають події на Холмщині. Натомість, Мар'ян Мудрий і Олена Аркуша твердять, що до 1942 р. українсько-польські відносини були напружені, але не переходили межу, за якою було взаємне винищення, а трагедія, відповідно, розпочалася на Волині в 1943 р.

Окремо вкажемо, на цифри жертв, які подають автори підручників. Так, Єжи Кохановський та Пшемислав Матусяк вважають, що внаслідок „деполонізації” Волині та Галичини загинуло 60–100 тис. поляків, натомість в результаті відплатних акцій – 30 тис. українців (хоча цю цифру він вважає завищеною і схиляється до 7, 5 тис. осіб)²⁸. В іншому польському підручнику зустрічаємо дані про 20 тис. жертв²⁹. У частині підручників чи „Путівнику з історії Польщі” читаємо про знищення 100 тисяч поляків, здійснене українськими націоналістами, головню з УПА³⁰. Олексій Струкевич твердить про від 80 до 130 тис. повстанців і мирних мешканців з обох сторін; про десятки тисяч осіб з обох сторін йдеться у підручниках Наталії Сорочинської і Ольги Гісем та Олександра Гісема і Олександра Мартинюка. Детально висвітлюючи масштаби протистояння автори підручника для 10 кл. Віталій Власов і Станіслав Кульчицький наводять дані різних дослідників: „За польськими підрахунками, під час Волинської трагедії з польського боку загинули щонайменше 35 тис. осіб (здебільшого польських селян), з яких 18 тис. – із встановленими прізвищами; з українського боку загинули до кількох тисяч осіб. В Україні подібних до польських підрахунків не проводили. На думку українського історика Ю. Шаповала, „у цьому кривавому протистоянні поляки втратили до 40 тисяч, а українці – до 16 тисяч осіб”.

Звертає на себе увагу, що автори українських підручників не оминають зацікавленості у конфлікті між українцями та поляками двох тоталітарних режимів – нацистського і радянського – і їх провокативну роль.

Позитивно слід оцінити присутність у шкільних підручниках сюжетів, пов'язаних з пошуком компромісу між представниками українського та поль-

²⁸ R. Kaczmarek, *Historia Polski (1914–1989). Podręcznik akademicki*, Warszawa 2010, s. 478.

²⁹ J. Kochanowski, P. Matusik, *Człowiek i historia. Czasy nowe i najnowsze (XIX i XX wiek). Podręcznik dla liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum*, Warszawa 2004, s. 257.

³⁰ B. Burda, B. Halczak, R.M. Józefiak, M. Szymczak, *Historia 3. Historia najnowsza*, Gdynia 2004, s. 205; M. Gładysz, *Historia II, Podręcznik dla klasy drugiej liceum i technikum. Zakres podstawowy i rozszerzony, cz. 2: Okres międzywojenny i II wojna światowa*, Gdańsk 2004, s. 187.

ського політикуму. Так, Наталія Сорочинська й Ольга Гісем прямо твердять про те, що серед українських і польських провідників були сили, які прагнули не допустити або припинити криваву бійню, спробувавши вирішити проблему шляхом переговорів (ОУН навіть засуджувала українсько-польський конфлікт, видавши 27 жовтня 1943 р. „Наказ № 1/43”, яким заборонила антипольські дії); 1 вересня 1944 р. ОУН офіційно відмовилася від антипольських акцій та почала шукати порозуміння з АК з метою спільної боротьби проти радянських окупантів³¹. Подібно Олексій Струкевич висловлює тезу, що керівники ОУН та УПА намагалися порозумітися з польським підпіллям, однак польське керівництво готувалося до збройної боротьби, а польський еміграційний уряд у своїх заявах радив українцям облаштовувати собі незалежну державу в Наддніпрянській Україні, а не в Галичині та Волині³².

Побоюючись бути банальною, однак ствердимо, що при висвітленні подібних до волинської теми травматичних тем минулого, найгіршим варіантом, який веде у глухий кут, є їх однозначна й чорно-біла інтерпретація. Прикладом категоричності тверджень та висновків може слугувати підручник авторства Ігоря Бурнейко, Ганни Хлібовської, Марії Крижановської та Оксани Наумчук: „Зважаючи на популярність військових підрозділів УПА на Волині й Поліссі, бандерівці у жовтні 1942 р., свої збройні формування назвали також Українською повстанською армією. Ця армія діяла переважно на Волині та в Галичині. У 1943 р. її очолив Роман Шухевич (Тарас Чупринка). Лише за два роки існування до УПА прилучилося 30–40 тис. вояків. Ворогами українців діячі УПА вважали комуністів, нацистів, поляків. Причиною загострення польсько-українських відносин стали масові вбивства українців, які здійснила Армія Крайова. Це була підпільна польська армія, керівництво якої прагнуло відновити довоєнні польські кордони. Її жертвами стали мешканці Холмщини, Підляшшя, Галичини й Волині. Кривава польсько-українська боротьба внаслідок якої гинули не лише солдати, а й мирні жителі, тривала до 1947 р.”³³.

З огляду на це дискусійною виглядає теза згадуваної уже Світлани Батуриної про те, що попри гостру полеміку в медіа, на сторінках наукових

³¹ Н. Сорочинська, О. Гісем, *Історія України: рівень стандарту: підручник для 10 кл. закладів загальн. середн. освіти*, Тернопіль 2018, с. 229–231.

³² О. Струкевич, *Історія України (рівень стандарту): підручник для 10 кл. закл. загальн. середн. освіти*, Київ 2018, с. 210.

³³ І. Бурнейко, Г. Хлібовська, М. Крижановська, Оксана Наумчук, *Історія України. Рівень стандарту: підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти*, Тернопіль 2018, с. 232–233.

і quasi-наукових текстів у підручниках обох країн спостерігаємо тенденцію до деескалації суперечок³⁴.

Підсумовуючи, погодимося з тими, хто не приймає ідею розщеплення двох історій – дидактичної (себто підруничкової і науково-популярної) та дослідницької. Визнаючи відмінності методологічних підходів та вимог до них, все ж приклад волинських подій більш ніж переконливо демонструє, що в їх основі мають бути одні й ті ж самі факти, без замовчування та відбору. Саме тому, дидактична історія (або вульгаризуючи – підручник) не має бути *identicus* ідеології, навіть формування „лінійної тяглості, без розривів і перервностей від першопочатків етносу донині...”³⁵ не є виправданням використання фікцій, які не відповідають емпіричній реальності. Приклад Волинь’43 більш ніж переконливо доводить, що шкільні підручники та посібники для вишів в своїх основі повинні мати модерні досягнення історичної науки і в жодному випадку не уникати визнання дискусійності теми та представлення відмінних поглядів. Тим паче, коли ключовою проблемою представлення є моральні виклики, які стоять чи то перед дослідниками (академічними істориками) чи авторами підручників. Освітні практики та зміни у них залежать і від об’єктивних (рішення державних інституцій, Міністерства освіти і науки), і від суб’єктивних (політична кон’юнктура, позиція вчителя, автора підручника) чинників.

Мета статті – шляхом аналізу сучасних шкільних підручників реконструювати, які уявлення про Волинські події нині формуються у сучасних українців та поляків. Відзначено, що тема Волинської трагедії належить до дразливих тем минувшини, яка впливає на сучасні міждержавні та міжнаціональні відносини. Присутність та інтерпретація подій українсько-польського протистояння увиразнює загальну тенденцію актуалізації висвітлення взаємин між українцями та поляками через показ конфронтації між народами. Спільним для висвітлення волинських подій: попри специфіку та відмінності, є визнання протистояння у роки Другої світової війни. Підходи, запропоновані авторами підручників України та Польщі виявляють стан розвитку національних історіографії та суперечок на тему Волині’43 між фахівцями.

Ключові слова:

Волинь, українсько-польське протистояння, Друга світова війна, підручники, Україна, Польща

³⁴ С. Батуріна, Історія України ХХ ст. в шкільних підручниках Польщі; упоряд. та наук. ред. Георгій Касьянов, Київ 2022.

³⁵ Н. Яковенко, Одна Клію, дві історії, „Критика” 2002, ч. 12, с. 13.

ABSTRACT

UKRAINIAN-POLISH RELATIONS DURING WORLD WAR II in school textbooks of Ukraine and Poland

The author of the article investigated the ideas about the Volyn events that are currently forming among modern Ukrainians and Poles through the analysis of modern school textbooks. It was noted that the topic of the Volyn tragedy belongs to the topical issues of the past, which affects modern interstate and international relations. The presence and interpretation of the events of the Ukrainian-Polish confrontation highlights the general trend of actualizing the coverage of relations between Ukrainians and Poles by showing the confrontation between peoples. Despite the differences in views, the coverage of the Volyn events is common to the recognition of the confrontation during the Second World War. The approaches proposed by the authors of textbooks in Ukraine and Poland reveal the state of development of national historiography and disputes on the subject of Volyn'43 between specialists.

KEYWORDS:

Volyn, Ukrainian-Polish conflict, World War II, books, Ukraine, Poland

STRESZCZENIE

STOSUNKI UKRAIŃSKO-POLSKIE W CZASIE II WOJNY ŚWIATOWEJ W PODRĘCZNIKACH SZKOLNYCH UKRAINY I POLSKI

Celem artykułu jest odtworzenie, poprzez analizę współczesnych podręczników szkolnych, jakie wyobrażenia o wydarzeniach wołyńskich kształtują współcześni Ukraińcy i Polacy. Należy zauważyć, że temat tragedii wołyńskiej jest jednym z drażliwych tematów z przeszłości, który wpływa na współczesne stosunki między państwowe i międzyetniczne. Obecność i interpretacja wydarzeń konfliktu ukraińsko-polskiego podkreśla ogólną tendencję do aktualizacji relacji między Ukraińcami i Polakami poprzez pokazanie konfrontacji między tymi narodami. To, co jest wspólne dla relacji z wydarzeń wołyńskich, pomimo ich specyfiki i różnic, to uznanie faktu konfrontacji podczas II wojny światowej. Podejścia zaproponowane przez autorów ukraińskich i polskich podręczników ujawniają stan rozwoju historiografii i spory na temat Wołynia '43 między historykami.

SŁOWA KLUCZOWE:

Wołyń, konfrontacja ukraińsko-polska, II wojna światowa, podręczniki, Ukraina, Polska

Автор:

Oksana Kalischuk – dr hab., profesor Katedry Historii Ukrainy i Archeologii Wołyńskiego Uniwersytetu Narodowego im. Łesi Ukrainki; e-mail: Kalishchuk.Oxana@vnu.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1272-7920>, Researcher ID: <http://www.researcherid.com/rid/E-4566-2019>

Od lewej: Andrzej Rybak, Zbigniew Waldemar Okoń, Anna Pietuch